

S Z E M L E

KIS ANDRÁS:

A MAGYAR KÖZÖSSÉGTŐL A FÖLDALATTI FŐVEZÉRSÉGIG

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1969. 192 o.)

Az ország újjáépítésén munkálkodó tömegek 1947. január 5-én megdöbben-ten értesültek arról, hogy a magyar Belügyminisztérium egy veszedelmes demokráciaellenes összeesküvő társaságot leplezett le, amelynek tagjai meg akarták akadályozni a további forradalmi fejlődést — vissza akarták állítani hazánkban a régi burzsoá rendet.

Kis András, a Hadtörténelmi Intézet és a Zrínyi Katonai Kiadó közös gon-

dozásában megjelent könyvében bemutatja e hazaárulók életútját, az olvasó elé tárja, milyen szervezeti keretet építettek ki bűnös célkitűzéseik megvalósítására, és hogyan akarták — az erőszaktól sem riadva vissza — az alig másfél éve felszabadult népünket újra gúzsba kötni.

A szerző rendkívül érdekesen és olvasmányosan megírt munkájának bevezetőjéből kitűnik, hogy a köztársaság megdöntésére készülő csoportok egyike a „Kisgazdapárton kívül állók illegális szervezkedése, a másik pedig a párt jobbszárnyát képező, annak legalitását kihasználó reakciós csoportosulás volt.” Személy szerint ezekhez tartozott Donáth György ügyvéd, volt horthysta képviselő, a MEP országos alelnöke, Szent-Iványi Domokos diplomata, Horthy odaadó híve, Kiss Károly, a Gázművek mérnöke, a MEP szervező titkára, a horthysta belügyminisztérium titkos ügynöke, Arany Bálint kisgazdapárti politikus, Héder János gazdaságl szakember, valamennyien a Magyar Tesvtéri Közösség vezetői — és a tisztii csoport, dálnoki Veress Lajos vezérezredessel az élen, mellette András Sándor vezérőrnagy, Szent-Miklós, egykori vezérkari őrnagy és társai.

A szervezkedésben részt vett kisgazdapárti képviselők egyike, Saláta Kálmán megszökött az igazságszolgáltatás elől. Ám sem ő, sem a később őt követő néhány társa egy életen át sem moshatja le magáról a magyar nép megvetését.

Mint ismeretes, a leleplezett 1946—47-es köztársaságellenes összeesküvést

a Magyar Testvéri Közösség nevű illegális szervezet keretében szervezték. Eppen ezért Kis András könyvének első fejezetében a Közösség születésének körülményeit, felszabadulás előtti és utáni tevékenységét és dicstelen megsemmisülését mutatja be. A rendkívül részletes adataiból és fejtegetéseiből megtudjuk, hogy a Magyar Testvéri Közösség a harmincas évek elején alakult meg, még pedig a Magyar Tanácsköztársaság megdöntése után antibolsevista, irredenta fajvédő egyesületként létrehozott Honszeretet Egyesület leple alatt, amelynek fővédnöke Horthy Miklós volt.

Magyarország fasizálódása a Közösség életében is fordulópontot jelentett: fellendítette szervezeti életét. Kialakult a Magyar Közösség szervezeti rendszere: a család, a nemzetség, a had, a törzs, a vezértanács és az őrtanács.

A Magyar Testvéri Közösség látszólag németellenes szervezet volt. Fő ideológusa, Szabó Dezső és a Közösség is azt hirdette, hogy a „magyar fajt” védeni kell a germán veszedelemmel szemben. Politikája azonban nem szolgált az ország védelmét. Ellenkezőleg, „elősegítette a német fasizmus terjeszkedését” hazánkban. A szerző megállapítását az élet igazolta. Amikor ugyanis a németek megszállták Magyarországot, a Közösség megmutatta igazi arcát. „Első feladatunk — írta Kiss Károly többi között a családokhoz küldött 1944. áprilisi körlevelében — védekezni a szovjet betörés ellen, együttműködve a német hadsereggel...”

Mint a továbbiakból kiderül, a Magyar Közösség vezetősége az utolsó pillanatig támogatta a hitleristákat és a fasiszta rendszer vezetőit a nemzetellenes háborúban.

Kis András könyvének második fejezetében képet ad arról, milyen manővereket folytatott a horthysta politikai-katonai vezetés azért, hogy útját állja a szovjet csapatok előnyomulásának, időt nyerve ezzel az angol megszálláshoz, a régi rendszernek valamilyen formában való átmentéséhez. Mint ismeretes, hiába volt minden katonai manőver, politikai fondorlat, a szovjet hadsereg előretörését és az ország mind nagyobb részének felszabadítását nem tudták megakadályozni. „Amitől Horthy nagyon félt — állapítja meg a szerző az »Így kezdődött« c. fejezet kezdő sorában —, bekövetkezett: a Vörös Had-

sereg által felszabadított területeken megbomlott a »rend«. A szerző a továbbiakban arról ír, hogyan indult meg a felszabadított országrészekben a politikai és a gazdasági élet.

Kis András az események ismertetése során egy pillanatra sem veszt szem elől az összeesküvés főszereplőit, nyommon követi tevékenységüket és magatartásukat; új személyek színre lépése alkalmával nagyon kifejezően megfesti portréjukat, mintegy figyelmeztetésül: sohase felejtsetek el ezeket az alakokat!

A harccselekmények folyamán a Magyar Közösség családjainak sorai szét hullottak, a felszabadulás első hónapjaiban lényegében szervezeti életet nem éltek, a vezértanács sem ülésezett, a tagfelvétel is szünetelt. A Közösség egyes vezető személyiségeit azonban már ott találjuk a politikai élet porondján: pl. Szent-Iványi a Függetlenségi Front ötödik pártjának, a Polgári Demokrata Párt létrehozásában működött közre, Arany Bálint a kisgazdapárt szervezési csoportjának a vezetője stb. stb.

1945 nyarán Kiss Károly indítványára összeült a vezértanács, amely úgy döntött, hogy a „Közösséget egyelőre nem szervezik újjá. Azonban — így szól az utasítás — mindenki tartja baráti körével a kapcsolatot, de senki akcióba ne kezdjen, mert az oroszok jelenléte miatt az veszélyes.”

A fejezet további részéből kiderül, hogy törekvésük eredményes is volt, külföldi barátaiktól „jó tanácsokat és ígéreteket is kaptak”. Szent-Iványi hamarosan ki is dolgozta „a nagytőkés-nagybirtokos osztály céljait szolgáló politikai programját, és megjelölte az ellenforradalmi szervezkedés módját”, amelyet a szerző művének negyedik fejezetében tár az olvasó elé.

Az összeesküvő csoport politikai programját Szent-Iványi „A magyar kérdés” és „A kivezető út” című írásában fogalmazta meg, s megvalósítását az FGP mögött álló polgári, kispolgári és paraszti tömegek felhasználásával, az antikommunista erők egyesítésével s az angolszászok politikai és gazdasági segítségével akarták megvalósítani.

„Miután lehetetlenné vált az a törekvés — állapítja meg a szerző —, hogy ezeket a restaurációs gondolatokat Magyarország politikai közvéleményébe becsempésszék és elfogadtassák, a kon-

cepció népszerűsítésére kizárólag illegális keretek között lehetett gondolni." Az ehhez szükséges irányító központot hamarosan létre is hozzák. Erről Kis András munkájának 5. fejezetében számol be.

Az összeesküvés szervezői látva a szocializmus erőinek növekedését, arra a következtetésre jutottak, hogy céljuk megvalósítása érdekében határozottabb lépéseket kell tenniük a fejlődés megállítására. Az úgynevezett „baráti társaság” akcióba is lépett, egyre aktívabban terjesztették a programot és népszerűsítették „A kivezető út”-at.

1945. november végén egy új ember jelent meg — nyugatról visszatérve — a „baráti” körben: Szent-Miklós István vk. őrnagy, az „ellenálló”. A közben Donáth ügyvéddel 7 főre növekedett társaság sűrűn tanácskozott a tennivalókról, az illegális csapatok létrehozásáról, amelyek információkat gyűjtenek majd a szervezkedés központja számára. „A kör bezárult — írja Kis András. — Az illegális szervezkedés irányító központja — a Hetes Bizottság — kialakult”, amely egyetértett Donáth ama véleményével, hogy „ami 1944. március 19-e óta Magyarországon történt, jogellenes, vissza kell térni oda, ahol a jogrend megszakadt.” Erről a könyv „Jogfolytonosság” címet viselő fejezetében olvashatunk.

A jobboldali politikai csoportok — szemben az ország haladó erőivel — politikai örökségként a „Horthy-rendszer születésének tradícióihoz nyúltak vissza.” Erre vonatkozó tételeiket írásba is foglalták, amit a szerző kivonatossan ismertet.

Kis András nagyon logikusan — a történelemből vett sok-sok példával alátámasztva — bizonyítja be e „jogfolytonosság” hamisságát és valódi hátterét.

A Hetes Bizottság tagjai tisztában voltak azzal, hogy a hatalomért folytatott küzdelem a legális politikai pártok harcában dől el. Eppen ezért — saját szervezet híján — a KGP-t akarták politikájuk vitelére alkalmassá tenni.

A Hetes Bizottság 1946 elejétől rendszeresen összeült és minden időszéri kérdésben kialakította véleményét és célkitűzése megvalósításának taktikáját. „Vártuk a változást — emlékezik vissza vallomásában Donáth György — ... a feladat adva volt: közreműködni, beavatkozni oly módon, hogy számbave-

hessük az összes politikai tényezőket, ezeknek munkáját, tudtukkal vagy tudtukon kívül egyeztetjük, rajtuk keresztül a magunk befolyását állandóan fokozzuk, hogy mire az események bekövetkeznek, azoknak alakulásába a lehető legnagyobb súllyal szólhassunk bele.” E megfogalmazásban valóban benne volt taktikájuk lényege, bel- és külpolitikai vonatkozásban egyaránt. Vagyis — a szerző szavaival élve — a Hetes Bizottságnak az volt a véleménye, hogy a második világháború kiújulhat, s a felismert „leendő győztes” a magyar jobboldalt majd hatalomra segíti. Ha nem lesz háború, akkor a baloldalnak a hatalomból való fokozatos kiszorítása révén kerülnek hatalomra. Ennek érdekében politikai és gazdasági vonatkozásban egyaránt tettek lépéseket.

Tömegbázisuk növelése érdekében elhatározták a Magyar Közösség újjászervezését és tagságának kiszélesítését. Ezzel a problémával a szerző művének 8. fejezetében részletesen foglalkozik.

A vezértanács számos ülést tartott. E tanácskozásokon ki is dolgozták az újjászervezés módját, a tagok számbavételét és kiszélesítését. Az újjászervezés kisebb zökkenőktől eltekintve meg is történt. Ily módon a Közösség mozgósító ereje a Hetes Bizottság tartálékává, s annak vezetése alatt ellenforradalmi erővé vált. A hatalom kézhezvételéhez azonban ezt nem tartották elegendőnek. „Így jutottak el a szervezkedők a hedsereghez, a katonai szervezkedés gondolatához” — állapítja meg a szerző.

Terveiket azonban homokra építették, mert a hadsereg megnyerését illetően a jobboldali erők vereséget szenvedtek. Ennek nagyon plasztikus történetét Kis András könyvének legsikerültebb fejezetében mondja el. Mindezekelőtt megrajzolja a felszabadulás után felállított új magyar hadsereg összetételét a tiszti és legénységi állományának állapotát.

Mint ismeretes, a szervezést végző tábornokok és vk. tisztek többsége burzsoá jellegű hadsereget akart építeni. Ezzel tisztában voltak a Hetes Bizottság tagjai is. Azonban arról megelégedtek, hogy ebbe a hadseregbe önkéntesek, volt partizánok, tiszta szívű és szándékú tartalékos tisztek is jelentkeztek. De küldött kérdéseket a két munkáspárt is, amely elkészítette a

hadsereg megszervezésére vonatkozó közös javaslatot, amit a hadsereg vezetőinek el kellett fogadniuk .

Az önkéntesek hallatták is szavukat, sokszor elég hangosan és egyértelműen, ha káros mesterkedéseket tapasztaltak. A reakciós erőknek nem volt lehetőségük, hogy a hadsereget — az abban szolgáló jobboldali tisztek felhasználásával — saját elgondolásuk szerint formálják. Az FGP hiába követett el mindent a fasiszta tisztek átmentésére, az erre irányuló politikáját nem tudta érvényesíteni.

A Hetes Bizottság is rendkívül aktív volt: Szent-Miklós révén igyekezett a hadseregére vonatkozó adatokat szerezni. Ám neki is tudomásul kellett venni, hogy „... a honvédségen belül nem érvényesülnek azok a célkitűzések, amelyeket a Magyar Közösség maga elé tűzött, mert a Magyar Közösségnek célkitűzése az, hogy saját embereit kulcspozíciókba vétesse.” — Erre azonban mind kevesebb remény volt, hiába követett el mindent a KGP, a „B” listázás során még azok is kikerültek a hadseregből, akik egy ideig meghúzódtak benne — remélve a jobb időket a cselekvésre.

Bár a magyar közösségek még továbbra is támogatták a KGP legális úton folytatott hadügyi törekvéseit, de ugyanakkor új lehetőségeket is kerestek. „Tevékenységük súlypontja az illegális útra tevődött át”, amely 1946 szeptemberében kezdődött meg.

A Hetes Bizottságtól kapott instrukciók alapján Donáth beszélgetést folytatott az arra alkalmas, politizálni tudó katonai vezetőkkel, névszerint Veress Lajos vezérezredessel, András Sándor vezérőrnaggyal és Szent-Miklóssal — persze külön-külön. A közös találkozás is hamarosan megvalósult, ezen itt volt Kiss Károly is, aki javasolta a szűkebb katonai törzs megalakulását. A parancsnok Veress Lajos, az összekötő pedig Donáth György lett.

A politikai fordulatot 1947-re várták, s ezt sokféleképpen képzelték el. Történet is változás, csak nem olyan, amilyenre ők számítottak; s függetlenül attól, hogy sikerült létrehozniuk a Földalatti Fővezérést, megfelelő helyre megtalálni a még megfelelőbb embert, a változás hamarabb bekövetkezett, mint gondolták, még 1946. december második felében: illetékes szerveink leleplezték és megkezdték a Hetes Bizottság, a Magyar Közösség és a Földalatti Fővezérés letartóztatását, élen a „jövő emberével”, dálnoki Veress Lajossal, aki 1944 őszén Horthy Miklóstól írásos felhatalmazást kapott arra, hogy a kormányzó akadályoztatása esetén ő nevezzen ki kormányt.”

Az 1946–47-es köztársaságellenes összeesküvés történetének feltárásával a szerző nehéz feladatra vállalkozott, tekintettel a probléma szerteágazó voltára, de célkitűzéseit dicséretesen megvalósította, s ezzel nagy szolgálatot tett a magyar történetírásnak.

Molnár Pál